

SPRÁVA

29. medzinárodná konferencia Staršia a stredná doba bronzová
v strednej Európe

V dňoch 13. až 16. októbra 2025 sa v Starej Lesnej uskutočnil už 29. ročník medzinárodnej konferencie o staršej a strednej dobe bronzovej v strednej Európe. Tento raz bol organizátorom tím Archeologického ústavu SAV, v. v. i. s podporou Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV na čele s J. Bátorom, DrSc., a kolegami P. Bobekom, K. Daňovou, Š. Olšavom a D. Oravkinovou. Považujem za potrebné menovať všetkých osobitne a vyjadriť im vďaka nielen za výbornú organizáciu, ale aj za rýchle a citlivé zvládnutie mimoriadnej udalosti spojenej s úrazom jednej z účastníčok.

Na konferencii odznelo štyridsaťšesť referátov a bolo prezentovaných 16 posterov od vyše stovky autorov z Čiech, Moravy a Slovenska, ale aj Maďarska, Poľska, Rakúska a Nemecka.

Otvorenie konferencie začalo pietnou spomienkou na nedávno zosnulého profesora J. Vladára, dlhoročného pracovníka AÚ SAV, v. v. i., vysokoškolského pedagóga a významného špecialistu na staršiu dobu bronzovú.

V prvej úvodnej prednáške [B. Vernot, J. Batora, K. Rassmann, R. Scholz, L. Werther: *More than Dust – How Ancient Dna from Sediments Can Help to Research Bronze Age Social Structures at the Vráble-Fidvár Site (SW Slovakia)*] predstavil profesor J. Batora nový medzinárodný projekt spolupráce AÚ SAV, v. v. i., Deutsche Archäologische Institut a Max Planck Institute, venovaný výskumu pravekej DNA na lokalite Fidvár pri Vrábľoch.

Autorský tím A. Batziou, A. Ulanowska, F. Franković, P. Pavúk prezentoval projekt výskumu ostrova Skopelos v Grécku [*Ancient Skopelos Survey (ASkoS): First Results and Future Prospects*].

Ďalší medzinárodný vedecký tím E. Melis, D. Hlásek, M. Kosová, N. Szabó, M. Ernée, A. Kreiter a V. Kiss) riešil v referáte *Beyond Borders: Investigating Early Bronze Age Contacts between Bohemia and Western Hungary* problematiku kontaktov medzi západným Maďarskom a južnými Čechami v staršej dobe bronzovej na základe keramických a kovových importov.

W. David referoval o problematike bochníkovitých idolov. V príspevku *Überlegungen zur Verbreitung, Chronologie und möglichen Funktion der „Brotlaibidole“ (tavolette énigmatique, loaf bread idols) der späten Frühbronzezeit* sa prikláňal k ich súvisu s výmenným diaľkovým obchodom.

Referát R. Krauseho – *Bronze Age Tells and Mega-Sites in the Carpathian Basin Around 1500 BC – Decline, Cultural Change and Rise* – pojednával o socioekonomických zmenách na prelome staršej a strednej doby bronzovej.

Príspevok *The Development of Amber Craft Between the Neolithic and the Bronze Age (4000–2000 BC) in Light of New Research* autorov M. Cwalińskiego a E. Popkiewicza sa venoval zmenám vo výrobných technikách spracovávaní jantáru v dobe kamennej a bronzovej.

Za veľmi perspektívny považujem výskumný zámer autorského tímu E. Ehler, A. Nógell, A. Juras, M. Chyleński, ktorí v príspevku *Early and Middle Bronze Age Roots of the Paternal and Maternal Lineages of the Lusatian Culture Population* prezentovali projekt výskumu DNA a sociálnych štruktúr na základe multidisciplinárneho prístupu, ktorý integruje analýzu starovekej DNA, datovanie rádiouhlíkovou metódou a izotopové merania.

V poslednom bloku prvého dňa konferencie, venovanému starobronzovým sídliskám, referoval D. Parma v príspevku *Discussion Comments on Early Bronze Age Settlements* o stave bádania sídlisk v staršej dobe bronzovej na južnej a strednej Morave.

Vedecký medzinárodný tím R. Staniuk, S. J. Martini, G. Kulcsár, M. Jaeger sa v príspevku *Early and Middle Bronze Age Multi-Layered Fortified Settlements – Differentiated Communities or Differentiated Space?* zaoberali modelovaním sociálnej organizácie na príklade telových sídlisk v strednom Maďarsku.

E. Schimerová, D. Stolz, M. Peres, R. Risch prezentovali pripravovanú štúdiu *Economy in Space: Spatial and Economic Patterns in the Early Bronze Age Settlement of Lochenice (Únětice Culture, Bohemia)* o sídlisku únětickkej kultúry v Locheniciach, zameranú na ekonomiku a sociálnu organizáciu únětických komunit.

Z východných Čiech bol autorským kolektívom M. Kosová, E. Schimerová, R. Thér, K. Adameková, J. Bíšková, R. Kyselý, P. Kočár, V. Vokolek prezentovaný aj multidisciplinárne orientovaný výskum priekopy z dosiaľ jediného opevneného sídliska v Plotišti nad Labem [*An Enclosed Early Bronze Age Settlement at Plotiště nad Labem (Eastern Bohemia): Its rise, life and decline*].

D. Rožňovský predstavil vo svojom príspevku *The Town of Znojmo and the Early Bronze Age*

Účastníci konferencie.

ucelený prehľad bádania o staršej dobe bronzovej na území mesta Znojmo a moravské bádanie rozšíril aj D. Hons v príspevku *Budkovice Hillfort and Its Function in the Early Bronze Age* o opevnenom výšinnom sídlisku v Budkoviciach a jeho postavení v rámci regiónu.

Odbornú časť prvého dňa uzavrela prezentácia posterov, ktorá taktiež ponúkla širokú paletu nových nálezov, informácií o nových výskumoch a lokalitách, metódach a analýzach v aktuálnom bádani o staršej a strednej dobe bronzovej v strednej Európe (Bátora et al. eds. 2025, 71–98).

Utorňajšie dopoludnie bolo venované, z hľadiska výskumu doby bronzovej, klasickej téme, problematike hromadného deponovania bronzových nálezov. V prvom bloku odzneli nasledovné referáty:

Referát autorov J. Bartíka, P. Jelínka, G. Pastirčáka – *Hoards of Únětice Culture from Southwest Slovakia* – bol venovaný súhrnnému pohľadu na všetky doteraz známe, ale aj nové depoty kovových artefaktov únětickej kultúry na Slovensku.

Š. Olšav, A. Gašpar predstavili v príspevku *A Unique Bronze Hoard from Streda nad Bodrogom (Southeast Slovakia)* nálezové okolnosti aj samotné artefakty hromadného nálezu zo sídliska pilinskej kultúry v Strede nad Bodrogom.

V nasledujúcich referátoch informovali pracovníci Krajského pamiatkového úradu Žilina a ďalší spoluautori o nových nálezoch depotov z regiónu Liptov v príspevkoch M. Novotná, M. Furman: *Der Hortfund aus Kvačany, Katastergemeinde Dlhá Lúka,*

Bez. Liptovský Mikuláš a M. Novotná, M. Furman, B. Lofajová-Danielová, V. Struhár: *Der Bronzehortfund aus Komjatná – Valaská Dubová, Bez. Ružomberok.*

O stave bádania o deponovaní v strednej dobe bronzovej v južných Čechách oboznámil publikum O. Chvojka v príspevku *Archaeology of the Undiscovered? Metal Hoards of the Middle Bronze Age in South Bohemia.*

Záver „depotového“ bloku bol venovaný prezentácii výskumu lokality Tápióbitske v Maďarsku, kde bol v minulosti nájdený masívny zlatý náramok s astrálnou výzdobou. Autori N. Szabó, J. G. Tarbay, G. Kulcsár, A. Berta (*Is Gold an indicator of a Bronze Age Centre?*) sa zamýšľali nad možnosťou, či môžu honosné zlaté nálezy indikovať centrálné lokality sídliskových štruktúr.

Ďalší blok bol venovaný materiálovým analýzám bronzov a keramiky. V. Kiss sa v príspevku *Raw Material Supply of Early Metallurgy in the Carpathian Basin – Old Questions and New Answers?* venovala sumarizujúcemu pohľadu na interkultúrne kontakty spojené s výrobou a distribúciou kovov na základe najnovších paleometalurgických poznatkov.

Naopak, kolektív autorov J. Peška, P. Fojtík, M. Kamarád, F. Ondrkál (*New Discovery of a Cuff Bracelet from the Early Bronze Age in Central Moravia and Its Analysis*) sa zamerail na analýzu jedného, resp. dvoch artefaktov, ktoré definovali ako nový typ v rámci „rodiny“ borotických náramkov (typ Wartberg).

Ďalšie referáty boli venované analýzám keramiky. Tímový referát D. Pinzóna, K. Šarinovej, P. Uh-

líka, D. Oravkinovej (*Technological and Raw Material Analysis of Early Bronze Age Hatvan Culture Ceramics from Včelince, South-Central Slovakia: A Geoarchaeological Approach*) predstavil výsledky multidisciplinárneho výskumu keramiky z Včelíniec.

Medzinárodný tím A. Gašpar, J. Petřík, A. Tsoupra, M. Beltrame, J. Mirão (*Ceramic Materials of the OFCC and Socio-Economic Dynamics in the Košice Basin*) sa zameril na geoarcheologický výskum keramiky a jej surovín z doby bronzovej v Košickej kotline, s ťažiskom v Nižnej Myšli.

Posledná prezentácia bloku autorky A. Gawron-Szymczyk (*Traceology in Pottery: Methods and Limits – Case Study of Przewławice, SW Poland*) poukázala na prínos a význam trasológie na príklade keramiky z únětického pohrebiska v Przewławiciach.

Nasledujúci blok bol rozšírený o menej frekvencované materiály, ako kostená a parohová industria, fosílie, či archeobotanické nálezy.

J. Baron (*More than Ersatz. On bone and Antler Objects in Early Bronze Age Contexts*) poukázala na prežívanie tradícií opracovávaní kostenej a parohovej industrie kamennými nástrojmi.

Autorský kolektív P. Jelínek, B. Chalupová Zahradníková, B. Voleková v príspevku *Fossil Finds and Beads from the Burial Ground of the Únětice Culture in Senica* informoval o fosílnych nálezoch a ich okolitých lokálnych náleziskách z pohrebiska únětickej kultúry v Senici.

D. Hlásek, V. Brychová, M. Ernée v príspevku *Evidence of Birch Tar Production at the Early Bronze Age Settlement Hosty* prezentovali doklady výroby brezového dechtu zo známej juhočeskej lokality Hosty.

Referát M. Piniela (*Gathered and Harvested. The Early and Middle Bronze Age Plant-Based Diet in Eastern Austria*) predstavil na archeobotanických analýzach vývoj poľnohospodárstva, ale aj zberu divých rastlín v dobe bronzovej z dolnorakúskych lokalít.

Ľ. Pospieszny (*C₄ Crops and Cultural Frontiers: Perspectives on the Introduction of Millet in Northern Central Europe*) sa naopak zameril len na proso, počiatky zavádzania jeho pestovania v strednej Európe a kultúrne zmeny, korelujúce s touto zmenou v poľnohospodárstve.

Posledný utorkový blok bol venovaný výskumu pohrebísk.

Medzinárodný tím E. Horváthová, P. Jarosz, A. Szczepanek (*In the Shadow of the Barrows: Early Bronze Age Cemeteries at Michalany and Hatalov in the Eastern Slovak Lowland*) predstavil výsledky výskumu dvoch pohrebísk koštianskej kultúry na Východoslovenskej nížine.

Špecifiká pochovávaní detí v únětickej kultúre na základe archeogenetického výskumu a ďalších analýz predstavil medzinárodný tím M. Ernée, L. Papac, K. Massy, R. Friedrich, D. Cibulka, V. Heyd,

W. Haak (*Children and Adults of the EBA Community in Mikulovice*) na príklade pohrebiska únětickej kultúry v Mikuloviciach vo východných Čechách.

D. Verdianu v príspevku *Buried but Not Forgotten: Grave Manipulation and Human Remains in Settlement Pits from the Early Bronze Age Site of Ulrichskirchen in Austria* poukázala na pestrosť postmortálnych praktík v staršej dobe bronzovej nielen na pohrebiskách, ale aj sídliskách na príklade lokality Ulrichskirchen v Rakúsku.

V. Reiter prezentovala doteraz súhrnne nevyhodnotenú eponymnú lokallitu skupiny Leithaprodersdorf (*Leithaprodersdorf, Edelseeäcker. Die eponyme Fundstelle der Leithaprodersdorfer Gruppe*).

Posledný utorkový referát S. Guby a N. Larssona [*At the Foot of the Golden Hill – a Middle Bronze Age Settlement and Cemetery at Bátornytereny (North Hungary)*] bol venovaný prezentácii výskumu sídliska a pohrebiska v Bátornytereny v severnom Maďarsku. V príspevku boli prezentované pozoruhodné doklady výroby kovov, vrátane zlata a rovnako zaujímavé hroby.

Stredajšia exkurzia bola nepochybne zaujímavá nielen pre zahraničných kolegov. S nezameniteľnou siluetou Vysokých Tatier v pozadí sme navštívili Podtatranské múzeum v Poprade, kde sme mali možnosť prezrieť si stálu expozíciu prezentujúcu prehistorický aj novodobý dejinný vývoj Spiša, v ktorom má nezastupiteľné miesto aj doba bronzová. Avšak hlavnou atrakciou bola samozrejme nová moderná expozícia hrobky germánskeho veľmoža z doby rímskej z Popradu-Matejoviec. Nasledovala krátka zastávka na travertínovej kope Sivá brada. Lahko je možné predstaviť si, ako vyzerala podobná lokalita v Gánovciach pred vyťažením. Následne sme sa presunuli do Červenice, kde sme absolvovali prehliadku opálových baní spojenú s obedom. Nastal však čas presunúť sa do ďalšej kultúrnej ustanovizne. Miesta, ktoré by mal navštíviť každý záujemca o dobu bronzovú – do Nižnej Myšle. Tu sme absolvovali údajne jednu z posledných prehliadok Myšľanského obecného múzea, kde sú vystavené najkrajšie nálezy z lokality. Exkurzia pokračovala prehliadkou skanzenu, ale najmä ochutnávkou miestnych vín a gulášu, ktorého šéfkuchárom bol miestny doyen Ladislav Olexa. Je potrebné poznamenať, že tejto úlohy sa zhostil, ostatne ako vždy, výborne. Z Nižnej Myšle sme boli prevezení späť do Starej Lesnej.

Posledný deň konferencie pokračoval mimoriadne zaujímavými referátmi. Prvý blok predstavovali príspevky informujúce o nových výskumoch.

J. Malec a M. Bača (*Trenčín Castle: Early and Middle Bronze Age Hilltop Settlement*) prezentovali výskum v areáli Trenčianskeho hradu s novými nálezmi maďarovskej kultúry.

P. Hušták v príspevku *Settlement Area of the Únětice Culture at a Multi-Period Site in Dobrovice (Mladá Boleslav District)* informoval o veľmi zaujímavom výskume sídliskového areálu s dochovanými pôdorysmi domov únětickej kultúry a príslušného pohrebiska.

Výsledky záchranného výskumu s nálezom pozoruhodne zdobenej nádoby boli prezentované v príspevku J. Godiša a J. Haruštiaka s názvom *Tumulus Culture Settlement in Hronovce-Domaša (Southern Slovakia)*.

Pozoruhodné boli aj výsledky výskumu v Oslavanoch od K. Bučovej Čerňavovej a M. Buča (*Settlement of the Middle Danubian Tumulus Culture in Oslavany-Stará Hora Field in the Light of Radiocarbon Dating*), ktoré priniesli nové dáta o osídlení stredodunajskej mohylovej kultúry na tejto lokalite.

A. Hořínková prezentovala v príspevku *Objects from the Middle Bronze Age from the Opava-Vávrovice Site and Their Significance for Understanding the Settlement Structure of Czech Upper Silesia* stav bádania o strednej dobe bronzovej v Hornom Sliezsku.

Nasledujúci blok bol venovaný prezentáciám výsledkov multidisciplinárnych analýz pohrebísk zo staršej doby bronzovej zo Slovenska, ktoré posunú archeologické bádanie o významný krok vpred. Kolektív autorov P. Pavúk, M. Bača, S. Bodoriková, M. Dörnhöferová, G. Hnidková, M. Nývltová Fišáková (*Back to Branč – A New Multidisciplinary Analysis of Anthropological Data*) informoval o výsledkoch bioarcheologických analýz z pohrebiska v Branči.

H. Skorna, J. Bátora, K. Rassman, F. Wilkes (*Transformations of Diet in an Early Bronze Age Society Using the Example of the Burial Ground in Jelšovce/SW Slovakia*) poukázali na základe štúdia izotopov z ľudských a zvieracích kostí z pohrebiska v Jelšovciach na zmeny v stravovacích stratégiách nositeľov jednotlivých kultúr, ktoré na tomto pohrebisku pochovávali počas celej staršej doby bronzovej.

Poľsko-slovenský výskumný tím v zložení M. Jaeger, Z. Hukeľová, M. Chyleński, A. Juras, M. Krošláková, L. Olexa, Š. Olšav, D. Oravkinová, Ł. Pospieszny, M. Strózyk (*Old Graves, New Dates: Revisiting Nižná Myšľa Burial Ground with Radiocarbon*

Data) informoval o výsledkoch datovania pohrebiska v Nižnej Myšli pomocou rádiouhlíkového datovania a jeho korelácií s tradičným datovaním tejto lokality.

Na tento referát nadväzoval aj príspevok M. Chyleňského, A. Jurasovej, D. Oravkinovej, M. Krošlákovej, Z. Hukeľovej, Ł. Pospieszneho, L. Olexu, P. Markarowicza, M. Strózyka a M. Jaegera (*Reassessing the Genetic Origins of the Trzciniec Cultural Circle: Evidence from Genetic Links to the Otomani-Füzesabony Culture*), zameraný na archeogenetický výskum.

Posledný blok konferencie odštartovala bádatelka H. Skerjanz s príspevkom *Between Tradition and Change: Burial Practices of the Middle Bronze Age in Austria* zameranom na vývoj pohrebneho ritu v strednej dobe bronzovej v Rakúsku.

Kolektívny referát K. Šabatovej, S. Drtikolovej Kaupovej a S. Stuchlíka (*New Isotopic Data from the Cemeteries at Těšetice and Borotice*) informoval o rozdieloch vo výžive medzi nositeľmi únětickej a věteřovskej kultúry na Morave na základe výsledkov izotopových analýz z pohrebísk Tešetice a Borotice.

M. Strózyk a P. Bobek zakončili konferenciu referátom *The First Radiocarbon Dating of Tumulus Culture Burial Mounds in Western Slovakia*, v ktorom prezentovali výsledky rádiouhlíkového datovania z mohylníkov stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach a v Bukovej.

Celkove je možné konferenciu hodnotiť ako spoločensky mimoriadne príjemnú a nabitú novými informáciami, ktoré sú veľmi motivujúce pre ďalší rozmach výskumu tejto historicky mimoriadne zaujímavej a dôležitej epochy. Predložená správa sa sústreďuje na podanie čo najstručnejšej informácie o celej akcii. Obširnejšie podrobnosti k jednotlivým referátom a posterom, aj s adresami autorov, sú uvedené v knihe abstraktov (*Bátora et al. eds. 2025*).

LITERATÚRA

Bátora et al. eds. 2025 – J. Bátora/P. Bobek/K. Daňová/Š. Olšav/D. Oravkinová (eds.): *29th International Conference on the Early and Middle Bronze Age in Central Europe*. 13.–16. 10. 2025, Stará Lesná. *Book of Abstracts*. Nitra 2025.

Pavol Jelínek